

Sagita Mirjam Sunara

Prilog poznavanju djelovanja Ferde Gogle, restauratora Arheološkog, tj. Arheološko-historičkog odjela Narodnog muzeja u Zagrebu

Sagita Mirjam Sunara
Umjetnička akademija Sveučilišta u Splitu
HR – 21 000 Split, Glagoljaška bb

UDK: 7.025.4Goglia, F.(093)
7.025.3/.4(497.5)“1916/1931“
Izvorni znanstveni rad/Original Scientific Paper
Primljen/Received: 23. 4. 2012.

Ključne riječi: Ferdo Goglia, fotografska dokumentacija, Narodni muzej u Zagrebu, povijest restauriranja, restauriranje slika
Key words: Ferdo Goglia, photographic documentation, National Museum in Zagreb, history of restoration, restoration of paintings

Ferdo Goglia (1869. – 1943.) smatra se našim prvim restauratorom-stručnjakom. Nakon završena studija kemije, Goglia je profesionalnu poduku iz restauriranja stekao u inozemstvu. I poslije je mnogo putovao po Europi, posjećujući umjetničke zbirke i restauratorske radionice, čime je svoju praksu obogatio novim iskustvima i spoznajama.

Restauriranju slika Goglia se posvetio neposredno prije Prvoga svjetskog rata. Isprva je radio privatno, a zatim je dodijeljen Arheološkom odjelu Narodnog muzeja u Zagrebu. U Arheološkom muzeju u Zagrebu, jednome od sljednika te ustanove, čuva se njegov radni dosje s dokumentima koji obuhvaćaju razdoblje od 1916. do 1931. godine. Ti su dokumenti tema ovoga rada. Osim toga što su vrijedan prilog poznavanju Goglijina profesionalnog djelovanja i stručnog usavršavanja, spomenuti arhivski izvori daju uvid u početke restauratorske profesije u Hrvatskoj.

RAĐANJE RESTAURATORSKE PROFESIJE U HRVATSKOJ

*Osoba koja posjeduje tehničko, znanstveno, povijesno te umjetničko znanje i vještinu, zapisao je 1929. godine restaurator Pasquale Farina, i koja zna kako ih primijeniti kako bi povratila u život trošna djela starih majstora, može se kvalificirati kao „stručnjak“ u toj posebnoj grani Umjetnosti. On je istinski „restaurator“.*¹ Našim prvim „istinskim restauratorom“, odnosno restauratorom-stručnjakom, smatra se Ferdo Goglia (1869. – 1943.).²

Goglia se restauriranju slika posvetio uoči Prvoga svjetskog rata. Zvonimir Wyrubal navodi da su se umjetnine prije toga najčešće otppravljale u inozemstvo na popravak: u Beč, Budimpeštu, Italiju, čak i u Pariz.³ Povremeno su neki domaći slikari popravljali slike, što je naručiteljima bilo financijski povoljnije. Primjerice, Ferdo Kovačević (sl. 1) i Bela Csikos-Sessia (sl. 2) popravili su stropne slike u crkvi sv. Katarine u Zagrebu nakon požara 1895. godine.⁴ Slikar Epaminondas Bučevsky nevjesto je popravio dio freski u sakristiji zagrebačke katedrale,⁵ dok je Josip Bauer, slikar i profesor zagrebačke Obrtne škole, jednako nevjesto re-

¹ Farina, P. (1929.): *To the Collectors of Paintings by Old Masters: The Misleading „Glow“*, Philadelphia, 12.

² Wyrubal, Z. (1951.): Restauriranje slika u Hrvatskoj, *Zbornik zaštite spomenika kulture*, 1 (1): 63-68, Beograd, str. 67.

³ Isto: 67.

⁴ Isto: 67.

⁵ Zvonimir Wyrubal piše da je Bučevsky potpuno upropastio dva lika na istočnom dijelu sjevernog zida sakristije: on [je] posao započeo onako, kako su to mnogi restauratori u ono doba radili. *On je naime jednostavno cijele likove preslikao ne obazirajući se pritom mnogo na originalan lik, pa su te dvije figure posve izmijenjene.* Budući da je Bučevsky slikao kazejnskim bojama, a te dobro prijanjaju uz vapnenu podlogu, ti se preslici nisu mogli odstraniti (Wyrubal, Z. [1954.]: Restauracija fresaka u sakristiji zagrebačke katedrale, *Peristil: zbornik radova za historiju umjetnosti i arheologiju*, 1: 176-178, Zagreb).

1 Ferdo Kovačević (fototeka Leksikografskog zavoda „Miroslav Krleža“)
Ferdo Kovačević (photo archives of the Lexicographic Institute
“Miroslav Krleža”)

2 Bela Csikos-Sessia (fototeka Leksikografskog zavoda „Miroslav Krleža“)
Bela Csikos-Sessia (photo archives of the Lexicographic Institute
“Miroslav Krleža”)

staurirao jednu sliku iz Strossmayerove galerije.⁶ I Narodni muzej u Zagrebu, za koji je Goglia radio, angažirao je 1870. godine jednoga slikara za popravak svojih umjetnina: Josip Franjo Mücke restaurirao je trideset slika iz fundusa tog muzeja.⁷

6 U članku o restauriranju slika u Hrvatskoj Wyroubal spominje sliku Cime da Conegliana, no zapravo je riječ o dvjema slikama Giovannija Bellinija, *Sveti Nikola i Benedikt* (inv. br. SG 243). U arhivu Strossmayerove galerije čuva se Bauerov zapisnik o restauriranju tih dviju slika. Dana 3. studenoga 1899. godine, diptih⁸ je skinut sa zida i prenesen u VI. dvoranu Galerije radi restauriranja. Bauer je sa zahvatom počeo 7. studenoga. *Slika je trpjela na tome, da se je na nekim mjestima bojadisana površina ljuštila i boja na onim mjestima otpadala, piše. Ona mjesta su bila bjela, pošto se je vidjela kredom obložena ploča, na kojoj je slikano. -Slika je tako došla u svoje vrijeme iz Djakova, te je u ovom stanju visila u Galeriji. -To je bilo neugodno vidjeti i bilo je također pogibfelj, da bi se boja sve dalje ljuštila. Slijedi opis zahvata: Popravljen je na način, da slika nikakova kvara kroz taj popravak imati nemože, te se taj rad svaki čas, ako bi se htjelo, skinuti može time, da se jednostavno čistom vodom opere. Izveden je ovako: Sa bielanjkom od jajeta, kojemu je dodato ponešto šećera, priliepljena je na ona mjesta, koja su oštećena sasma tanki papir. Na to je onda akvarel-bojama bojadisano i lahkim akvarel firmisom firmisano. To se sve dade sa vodom lahko oprati, ako bi se jednom htjelo drugačije postupati, nu to neće biti potrebno. Preko slike je stavljeno staklo, tako da je i time bolje začuvana nego do sada; Nemožese diranjem oštetiti, i od svjetla ne trpe boje“ (Strossmayerova galerija – Arhiv [nadalje: SG-A], 531:ZAG 243 SG 243, Giovanni Bellini: Sveti Nikola i Benedikt, Autograf Nikole Mašića o restauratorskom zahvatu koji je izveo J. Bauer, studeni 1899.). Bauer je stabilizirao slikani sloj lijepjenjem papirića preko slike. Budući da bjelanjak kojim se koristio kao ljepilom s vremenom postaje netopljiv, njegov zahvat nije bio reverzibilan. (Bellinijeve slike Goglia je ponovno restaurirao 1935. godine; o tome koliko mu je bilo teško skinuti Bauerove *krpe papira* sa slika, možemo samo nagađati.) Bauer je preko papirića izveo retuš, što nije uvriježena praksa.*

7 Schneider, M. [1973.], *Portreti 1800-1870.*, Zagreb, str. 9-10. Schneider piše da je posao restauriranja slika prvo bio ponuđen slikaru Dragutinu Starku, nastavniku u Realnoj gimnaziji. Stark je pregledao slike i izradio ponudu za njihov popravak, no zbog bolesti očiju morao je odustati od posla. Muzej je tada angažirao Mückea, koji je nekoliko godina prije (1867.) popravio jedan portret bana Josipa Jelačića. (Zanimljivo je da se nekoliko Mückeovih radova nalazilo u zbirci slika Narodnog muzeja. Možda su mu restauratorski posao ponudili uvjerivši se u njegovu slikarsku vještinu?) Mücke je 1871. godine izradio ponudu za popravak još 76 slika iz fundusa Narodnog muzeja, no je li taj posao obavio – nije poznato.

Kao diplomirani kemičar, Goglia je najprije radio kao nastavnik kemije u Kraljevskoj I. realnoj gimnaziji. Arheološkom odjelu Narodnoga muzeja dodijeljen je 1915. godine.⁸ Usporedo s radom u školi i muzeju, predavao je kemiju i tehnologiju⁹ na Višoj školi za umjetnost i umjetni obrt u Zagrebu, današnjoj Akademiji likovnih umjetnosti. Vještinu slikanja izučio je kod Otona Ivekovića,¹⁰ dok je restauratorsku naobrazbu stekao u inozemstvu. Zvonimir Wyroubal navodi da je Goglia *studirao* u Budimpešti kod

8 Arheološki odjel Narodnog muzeja od 1918. godine djeluje pod nazivom Arheološko-historički odjel (Peić Caldarević, D., Nekoliko pitanja o Narodnom muzeju u Zagrebu i slikama iz fundusa njegovoga Arheološkog odjela. Privatna poruka. [8. kolovoza 2012.]). Podatak o 1915. kao godini kada je Goglia počeo raditi za taj odjel donosi Wyroubal (Wyroubal, Z. [1951.]: nav. dj., bilj. 2, 67). Ipak, najstariji dokument iz Goglijina radnoga dosjea datira iz 1916. godine. S restauriranjem slika počeo je tek u listopadu 1917. godine.

9 Vidi: Peić, M. (2002.), Iz povijesti akademije likovnih umjetnosti, *Akademija likovnih umjetnosti: 1907.–1997*, Zagreb, 54-169, str. 156. U Goglijinu radnome dosjeu čuva se pismo preporuke za Graz iz lipnja 1916. godine. U njemu stoji da je Goglia *Lehrer des Chemie und chem. Technologie an der höhere Schule für Kunst und Kunstgewerbe in Zagreb*, odnosno *nastavnik kemije i kemijske tehnologije na Višoj školi za umjetnost i obrt* (Arheološki muzej u Zagrebu – Arhiv Muzeja, Radni dosje Ferda Gogle / nadalje ovom kraticom: AMZ-AM, Goglia/, Br. 54/1916 – Goglia Ferdinand, profesor, preporučno pismo za Beč, 28. lipnja 1916.). Treba napomenuti da je tehnologija o kojoj je riječ vjerojatno slikarska, ne kemijska.

10 Šenoa, Z. (1995.): Goglia, Ferdo, *Enciklopedija hrvatske umjetnosti*, 1, Zagreb, str. 283.

Josipa Beera, restauratora u Narodnom muzeju.¹¹ Spominje i to da je učio kod Serafina Maurera, restauratora i profesora na Akademiji likovnih umjetnosti u Beču.¹² Je li u Gogliino vrijeme (ili prije toga) itko iz Zagreba, odnosno Hrvatske, prošao sličan vid restauratorske izobrazbe, nije nam poznato.

Goglia je iz dva razloga značajan za nacionalnu povijest restauriranja, odnosno očuvanja kulturne baštine. Prvo, zato što je on naš prvi muzejski restaurator (pritom mislimo na restauratora stalno zaposlenog u nekoj muzejskoj instituciji), a potom zbog toga što je o svome radu vodio preciznu dokumentaciju, čemu svjedoči njegovih sedam¹³ sačuvanih dokumentacijskih bilježnica. Gogliine pomno vođene knjige vrijedan su kulturno-povijesni dokument¹⁴ o počecima organiziranog restauratorskog rada u Hrvatskoj, ali i dragocjen izvor podataka o našoj baštini. Osvrćući se na bilježnice u kojima je dokumentirao zahvate na slikama iz zbirke nekadašnjeg Narodnog muzeja u Zagrebu, povjesničarka umjetnosti Marijana Schneider kazala je da su one *jedini dokument o mnogim izgubljenim signaturama, pa tako i o autorstvu pojedinih slikara*.¹⁵

Tema je ovoga rada Gogliino profesionalno djelovanje i stručno usavršavanje u sklopu Arheološkog, tj. Arheološko-historičkog odjela Narodnog muzeja u Zagrebu. Kao izvor poslužili su dosada neobjavljeni dokumenti iz njegova

11 Govoreći o Goglijinoj restauratorskoj izobrazbi, Wyrubal se koristi riječju „studiranje“. Budući da su prvi studijski programi iz područja restauracije osnovani tridesetih i četrdesetih godina prošloga stoljeća, zacijelo je mislio na temeljito proučavanje. Hans Christoph von Imhoff ističe da je do 1970-ih šegrtovanje bilo uobičajeni način stjecanja izobrazbe kod muzejskih restauratora (von Imhoff, H. [2010.], Konzervatori-restauratori materijalne kulturne baštine – vidovi i razvoj njihove struke od Drugoga svjetskog rata, *Međunarodno savjetovanje o konzervatorsko-restauratorskoj djelatnosti – ICOR: Zbornik radova*: 81 – 91, Zagreb, str. 85-86). Ipak, obrazovni modeli 19. i početka 20. stoljeća ne mogu se uspoređivati s današnjima. Ilustrirat ćemo to primjerom škole za restauratore osnovane 1819. godine u muzeju Ermitaža. Na izobrazbu su tada primljena četiri diplomirana studenta Kraljevske umjetničke akademije. Dva su naučnika tjedan dana učila tzv. mehaničko restauriranje (zahvati na drvenom ili platnenom nositelju), a dva slikarsko restauriranje (čišćenje, retuširanje i lakiranje); naredni bi tjedan zamijenili mjesta. Ta se škola smatra prvom restauratorskom školom u Europi (vidi: Nikogosyan, M. [2012.], The Restoration of Paintings at the Imperial Hermitage [Saint-Petersburg] at the Beginning of the 19th Century, *CeROArt [Online]*, objavljeno 10. travnja 2012., <http://cerootart.revues.org/2344> [30.7.2012.]). S obzirom na to da se izobrazba koju su stjecali polaznici restauratorske škole u Ermitažu u osnovi ne razlikuje od šegrtovanja u drugim restauratorskim radionicama, za šegrtbe se također moglo reći da su *školorani*.

12 Wyrubal, Z. (1951.): nav. dj., bilj. 2, 67.

13 O Goglijinoj dokumentaciji pisao je Denis Vokić: Vokić, D. (2004./2005.), Ferdo Goglia i Zvonimir Wyrubal – začetnici sustavne restauratorske dokumentacije u Hrvatskoj, *Muzeologija*, 41./42.: 184-195, Zagreb; Vokić, D. (2005./2006.), Devedeset godina kontinuiteta restauratorske dokumentacije u arhivu današnjega Hrvatskoga restauratorskog zavoda (1916-2006), *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 29/30: 23-32, Zagreb. Vežano uz Goglijine bilježnice, Wyrubal navodi da je sačuvano pet *ovećih svezaka* koje je Goglia ostavio Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu (Wyrubal, Z. [1951.], nav. dj., bilj. 2, 67). Tih pet bilježnica čuva se u arhivu Hrvatskoga restauratorskog zavoda. Dvije bilježnice u kojima je Goglia dokumentirao zahvate na slikama iz Arheološkog, tj. Arheološko-historičkog odjela Narodnog muzeja u Zagrebu pohranjene su u Hrvatskome povijesnom muzeju, dok se kopije nalaze u arhivu Hrvatskoga restauratorskog zavoda i Muzeja grada Zagreba. (Zahvaljujem Denisu Vokiću na tom podatku.)

Bilježnice u kojima je Goglia dokumentirao zahvate na slikama iz fundusa Strossmayrove galerije izgubljene su. Ipak, posao koji je Goglia obavljao za tu ustanovu u velikoj se mjeri može rekonstruirati na temelju arhivskih izvora, jer se u dosjeima umjetnina čuvaju prijepisi njegovih izvješća.

14 Na tu je činjenicu Wyrubal upozoravao još sredinom prošloga stoljeća (Wyrubal, Z. [1951.], nav. dj., bilj. 2, 67).

15 Schneider, M. (1973.): nav. dj., bilj. 6, 11. Ipak, treba reći da te atribucije nisu uvijek pouzdane (vidi: Schneider, M. [1982.], *Portreti 16-18. stoljeća*, Zagreb, str. 8-9).

radnog dosjea.¹⁶ Ta se građa čuva u arhivu Arheološkog muzeja u Zagrebu, jednomu od izravnih sljednika Narodnog muzeja.¹⁷ Budući da je djelovanje Ferde Goglie predmet doktorskoga istraživanja Barbare Horvat, valja očekivati da će njezin rad dati sveobuhvatni(ji) prikaz Goglijina angažmana pri spomenutoj ustanovi. O Goglijinoj tehnologiji restauriranja piše pak Denis Vokić.

I ZMEĐU UČITELJSKOG I RESTAURATORSKOG POSLA

Dokumenti u Goglijinoj radnoj dosjeu obuhvaćaju razdoblje od 1916. do 1931. godine. Iz njih doznajemo da je Goglijin glavni zadatak u Narodnom muzeju bilo restauriranje slika iz fundusa Arheološkog, tj. Arheološko-historičkog odjela. Te se slike danas nalaze u Hrvatskome povijesnom muzeju, još jednome sljedniku Narodnoga muzeja. Zbirka je bila formirana u prvim godinama djelovanja te ustanove, sredinom 19. stoljeća.¹⁸ U dopisu koji je Arheološko-historički odjel Narodnog muzeja uputio Odjelu za bogoštovlje i nastavu Zemaljske vlade Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije u kolovozu 1918. godine piše da zbirka ima *oko 250 komada uljenih slika, gotovo samih portreta*.¹⁹ Slike su bile vrlo stare i trošne pa ih je trebalo restaurirati. Goglia je prve slike preuzeo početkom listopada 1917. godine,²⁰ a do 1941. godine restaurirao ih je 227.²¹

Prije nego što će mu povjeriti rad na tim slikama, Narodni muzej poslao je Gogliju na stručno usavršavanje u

16 Toplo zahvaljujem Ivanu Mirniku iz Arheološkog muzeja u Zagrebu koji me je upozorio na postojanje Goglijinog radnog dosjea.

17 Narodni muzej u Zagrebu formalno je preostao postojati u srpnju 1940. godine, kada je donesena Uredba o muzejima i galerijama Banovine Hrvatske. Odjeli Narodnoga muzeja tada su počeli djelovati kao samostalne muzejske institucije. Ipak, Arheološki i Historijski muzej nastavili su djelovati kao jedna cjelina sa zajedničkim ravnateljem sve do 1943. godine, jer su ratna zbivanja u Europi, a uskoro i u Kraljevini Jugoslaviji, spriječila provedbu Uredbe. Dvije se ustanove nisu potpuno razdvajale ni nakon 1943. godine: zajedničke prostorije na Zrinskome trgu dijelile su sve do 1959. godine. Vidi: Peić Čaldarović, D. (2012.), *Razvoj građanskog društva i djelovanje kulturnih institucija u Hrvatskoj 1918.-1941. – primjer Hrvatskog narodnog muzeja* [dissertacija obranjena 26. 7. 2012. na FF-u u Zagrebu].

18 Zbirka je bila formirana u sklopu *historičke zbirke* Narodnog muzeja. Kada je 1878. godine muzej došao pod upravu Odjela za bogoštovlje i nastavu Zemaljske vlade, zbirka je potpala pod Arheološki odjel (Bregovac Pisk, M. [1998.], Zbirka slika Narodnoga muzeja nekad i danas u Hrvatskom povijesnom muzeju, *Naš muzeum: zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog prigodom proslave, 150 godina od utemeljenja Hrvatskoga narodnog muzeja u Zagrebu, 1946.-1996., Zagreb, 13.-14. studenog 1996.*: 85-92, Zagreb). O povijesti zbirke vidi još: Bregovac Pisk, M., Zbirka slika, grafika i skulptura, <http://www.stkpuh.hr/hpm/z0002002.htm> (14. 8. 2012.). Zbirku je obradila i katalogizirala Marijana Schneider: Schneider, M. (1973.): nav. dj., bilj. 6; Schneider, M. (1982.), nav. dj., bilj. 14.

19 AMZ-AM, Goglia, Br. 52/1918, Goglia Ferdo, profesor, prijedlog za dodjeljenje narodnom muzeju, 14. kolovoza 1918. [Dopis upućen Odjelu za bogoštovlje i nastavu Zemaljske vlade Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.]

20 Dana 11. listopada 1917. preuzeo je na restauriranje tri slike, zapravo *triptih* (Hrvatski restauratorski zavod – Arhiv Zavoda [nadalje: HRZ-AZ], Goglia, Bilježnica br. 1, 1-164, red. br. 105-107).

21 Premda Goglijin radni dosje obuhvaća dokumente od 1916. do 1931. godine, treba naglasiti da je on nastavio surađivati s Arheološkim (Arheološko-historičkim) odjelom Narodnog muzeja sve do 1941. godine. Posljednji zapis o slikama toga odjela datira s početka 1941. godine: Goglia je 23. studenoga 1940. preuzeo portret Ane barunice Jelačić (inv. br. HPM/PMH 2741), a zahvat je dovršio 20. veljače 1941. godine. Podatke je unio u posebnu knjigu *Arheološkog muzeja* pod rednim brojem 227 (HRZ-AZ, Goglia, Bilježnica br. 5, 1934-1941., 1251-1390; red. br. 1379; Hrvatski povijesni muzej – Arhiv muzeja, Goglia, „Narodni muzej / arheološki odio / u Zagrebu“, red. br. 227).

3 Josip Brunšmid (arhiv Arheološkog muzeja u Zagrebu)

Josip Brunšmid (archives of the Archaeological Museum in Zagreb)

4 List papira iz arhiva Arheološkog muzeja u Zagrebu s fotografijama slike Dvorski objed u Karlobagu 27. lipnja 1786. prije, nakon i u tijeku Goglijina restauratorskog zahvata

Sheet of paper from the archives of the Archaeological Museum in Zagreb with photographs of the painting Royal Meal in Karlobag on 27 June 1786, prior, during and after restoration works

Beč, o čemu svjedoči pisana preporuka iz 1916. godine.²² Preporuku je potpisao Josip Brunšmid, ravnatelj Arheološkog odjela (sl. 3). Taj ugledni arheolog i numizmatičar,²³ prvi imenovani profesor klasične arheologije na katedri Hrvatskog sveučilišta, imao je vrlo razvijen senzibilitet za očuvanje i zaštitu kulturne baštine. Treba spomenuti da je nakon smrti Tadije Smičiklase 1914. godine upravo Brunšmid preuzeo dužnost predsjednika Povjerenstva za zaštitu spomenika u Zagrebu.²⁴

Ipak, Goglia nije mogao početi raditi na slikama bez dopuštenja Kraljevske I. realne gimnazije, gdje je bio stalno zaposlen.²⁵ Početkom listopada 1917. godine ravnatelj Arheološkog odjela zatražio je od Odjela za bogoštovlje i nastavu Zemaljske vlade Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije da se Gogliji smanji opterećenje u nastavi. O povjerenju i ugledu koji je Goglia već tada uživao svjedo-

či sljedeći citat: (...) *kako je dužnost muzejske uprave, da se pobrine za konzerviranje tih slika, to je pomišljalo na to, da se te slike pošalju van kojemu stručnjaku, koji bi ih popravio, a to bi dakako stajalo dosta velikih svota. Na sreću se je u zadnje vrijeme pojavio domaći stručnjak, koji se je, kako se ovo ravnateljstvo osvjedočilo, u konzerviranju i restauriranju starih slika, tako usavršio, da njegovi radovi ne zaostaju za sličnim radnjama vanjskih stručnjaka. Taj je stručnjak Ferdo Goglia.*²⁶ Odjel za bogoštovlje i nastavu zatražio je od ravnateljstva Kraljevske I. realne gimnazije u Zagrebu da se Gogliji smanji nastavno opterećenje. Zahtjev je odobren pa se Goglia mogao posvetiti restauriranju muzejskih slika.²⁷ Budući da za taj posao nije trebao biti posebno plaćen, a Arheološki se odjel obvezao da će mu osigurati materijal za rad, može se zaključiti da je Goglia već 1917. godine odrađivao dio svoje državne službe u Narodnom muzeju.

Ravnateljstvo Arheološkog odjela bilo je iznimno zadovoljno Goglijinim radom pa je u veljači 1918. godine od Odjela za bogoštovlje i nastavu zatraženo da se Gogliju potpuno oslobodi službe u drugom školskom

22 AMZ-AM, Goglia, Br. 54/1916, Goglia Ferdinand, profesor, Preporučno pismo za Beč, 28. lipnja 1916.

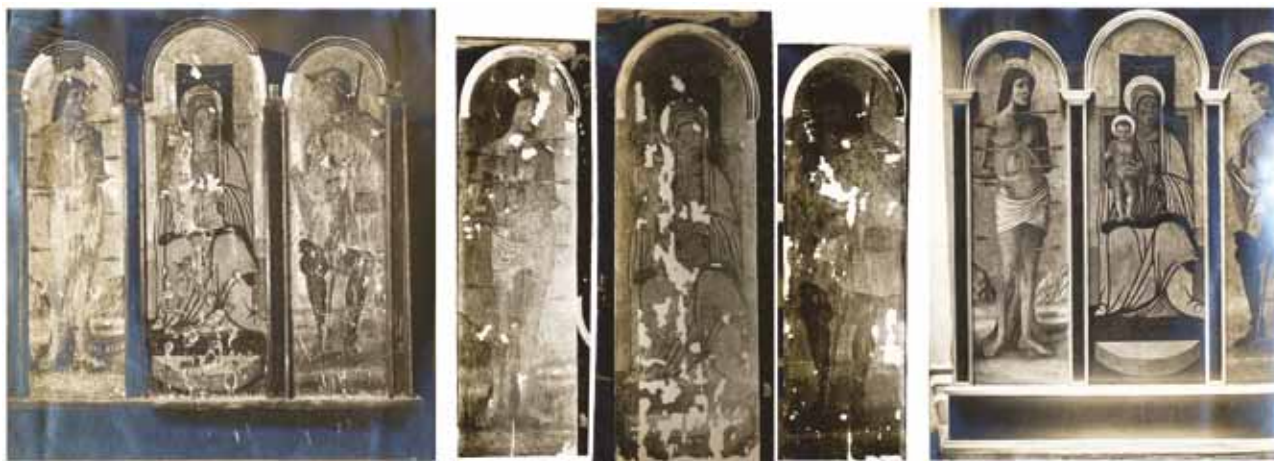
23 Vidi: Kolar-Dimitrijević, M.; E. Wagner (2008.): Brunšmid i Hoffiller, osnivači moderne sjevernohrvatske arheologije, *Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice*, 15 (1): 79-98.

24 Horvat, A. (1978./1979.): O djelovanju „Povjerenstva“ za čuvanje spomenika u Zagrebu (1914 – 1923), *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 4/5: 11-35, Zagreb.

25 Vezano uz radni status „prijelaznog (srednjoškolskog) nastavnika“ koji je Goglia imao u Arheološko-historijskom odjelu, Dubravka Peić Čaldarović objašnjava da je taj položaj za cijeloga međuratnog perioda bio vrlo uobičajen način zapošljavanja različitih kategorija, stručnih suradnika u svim odjelima Narodnoga muzeja, koji su duže ili kraće vrijeme obavljali uglavnom tehničke muzejske poslove (prepariranje, konzerviranje, evidentiranje, primarna stručna obradba muzejskih predmeta, administratorski poslovi i sl.). Primjeri F. Gogle, dr. Božidara Širole ili dr. Milovana Gavazzija potvrđuju da su i vrhunski stručnjaci katkad imali takav status. Ravnateljima Narodnoga muzeja bilo je važno da ih što duže zadrže u svojim odjelima, odnosno da od nadležnoga ministarstva ishode dozvolu da ih „koriste“ u punom radnom vremenu (Peić Čaldarović, D., Nekoliko pitanja o Narodnom muzeju u Zagrebu i slikama iz fundusa njegova Arheološkog odjela. Privatna poruka. [16. 8. 2012.]).

26 AMZ-AM, Goglia, Goglia Ferdo, prof. upotreba u Arheološkom muzeju, 4. listopada 1917., str. 1 [Dopis ravnatelja Arheološkog odjela Narodnog muzeja u Zagrebu upućen Odjelu za bogoštovlje i nastavu Zemaljske vlade Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.]

27 AMZ-AM, Goglia, Br. 26.462/1917, 9. listopada 1917. [Prijepis dopisa Odjela za bogoštovlje i nastavu Zemaljske vlade Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije upućenog ravnateljstvu Kraljevske I. realne gimnazije u Zagrebu.]

5 Fotografije triptiha iz porušene crkve sv. Fabijana i Sebastijana u Novom Vinodolskom prije, u tijeku i nakon Goglijina restauratorskog zahvata (arhiv Arheološkog muzeja u Zagrebu)

Photographs of the triptych from the demolished church of St Fabian and Sebastian in Novi Vinodolski prior, during and after Goglia's restoration interventions (archives of the Archaeological Museum in Zagreb)

6 Fotografije portreta Petra Zrinskoga prije i poslije Goglijina restauratorskog zahvata (arhiv Arheološkog muzeja u Zagrebu)

Photographs of the portrait of Petar Zrinski before and after Goglia's restoration interventions (archives of the Archaeological Museum in Zagreb)

7 Fotografije portreta Maksimilijana Vrhovca prije i poslije Goglijina restauratorskog zahvata (arhiv Arheološkog muzeja u Zagrebu)

Photographs of the portrait of Miksimilijana Vrhovac before and after Goglia's restoration interventions (archives of the Archaeological Museum in Zagreb)

polugodištu.²⁸ Zahtjevu nije udovoljeno,²⁹ stoga je molba ponovljena sredinom kolovoza iste godine.³⁰ U opširnome obrazloženju *prijedloga za dodijeljenje* pisalo je da su za *restauraciju izabrane onakve slike, koje su bile ili već sasvim trošne ili barem podesne za to, da restaurator pokaže je li dorastao svakoj tehnici i svakoj vrsti oštećenja*. Ravnateljstvo je pratilo rad oko njihova restauriranja u svakome stadiju. *Kako je restauracija uspjela*, piše dalje u tekstu, *dokazuju priložene fotografije, na kojima lijeva snimka prikazuje sliku prije, a desna poslije restauracije, ne mogu dati*

prave slike u uspjehu posla, jer je fotografski materijal već veoma loš. Na devet listova papira s pečatom Ravnateljstva Arheološko-historičkog odjela Hrvatskoga narodnog muzeja bile su zalijepljene dvije fotografije koje prikazuju izgled slika prije i poslije Goglijina zahvata (sl. 4 – 12). Na fotografijama su portreti Petra Zrinskoga (inventarni broj HPM/PMH 2425; u Gogliinoj bilježnici redni broj 4), Maksimilijana Vrhovca (inv. br. HPM/PMH 2594; red. br. 5), Franje Vjekoslava Kružića Kliškog (inv. br. HPM/PMH 2769; red. br. 6), Emerika Karla Raffayja (inv. br. HPM/PMH 2605; red. br. 7), Adama Najšića (inv. br. HPM/PMH 2469; red. br. 8), Josipa Galliuiffa (inv. br. HPM/PMH 2577; red. br. 9) i Nikole Zdenčaja Zahromićgradskog (inv. br. HPM/PMH 2771; red. br. 10). Fotografijama slike *Dvorski objed u Karlobagu 27. lipnja 1786.* (zapravo je riječ o *Svečanom ručku za Josipa II. u Karlobagu*, inv. br. HPM/PMH 2651, red. br. 11) i *žrtvenika iz vremena oko*

28 AMZ-AM, Goglia, br. 17/1918 – Goglia Ferdo, profesor, upotreba u Arheološkom muzeju, 8. veljače 1918. [Dopis ravnateljstva Arheološkog odjela Narodnog muzeja u Zagrebu upućen Odjelu za bogoštovlje i nastavu Zemaljske vlade Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.]

29 AMZ-AM, Goglia, Br. 3840/1918 – Goglia Ferdo, profesor molba da se odriješi za II. semestar od vršenja učiteljskih dužnosti, 6. ožujka 1918. [Dopis Odjela za bogoštovlje i nastavu Zemaljske vlade Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije upućen ravnateljstvu Arheološkog odjela Narodnog muzeja u Zagrebu.]

30 AMZ-AM, Goglia, Br. 52/1918, nav. dj., bilj. 18.

8 Fotografije portreta Franje Vjekoslava Kružića Kliškog prije i poslije Goglijina restauratorskog zahvata (arhiv Arheološkog muzeja u Zagrebu)

Photographs of the portrait of Franjo Vjekoslav Kružić Kliško before and after Goglia's restoration interventions (archives of the Archaeological Museum in Zagreb)

9 Fotografije portreta biskupa Emerika Karla Raffajja prije i poslije Goglijina restauratorskog zahvata (arhiv Arheološkog muzeja u Zagrebu)

Photographs of the portrait of Bishop Emerik Karl Raffay before and after Goglia's restoration interventions (archives of the Archaeological Museum in Zagreb)

10 Fotografije portreta Adama Najšića prije i poslije Goglijina restauratorskog zahvata (arhiv Arheološkog muzeja u Zagrebu)

Photographs of the portrait of Adam Najšić before and after Goglia's restoration interventions (archives of the Archaeological Museum in Zagreb)

11 Fotografije portreta biskupa Josipa Galliuffa prije i poslije Goglijina restauratorskog zahvata (arhiv Arheološkog muzeja u Zagrebu)

Photographs of the portrait of Bishop Josip Galliuff before and after Goglia's restoration interventions (archives of the Archaeological Museum in Zagreb)

12 Fotografije portreta Nikole Zdenčaja Zahromićgradskog prije i poslije Goglijina restauratorskog zahvata (arhiv Arheološkog muzeja u Zagrebu)

Photographs of the portrait of Nikola Zdenčaj Zahromićgradski before and after Goglia's restoration interventions (archives of the Archaeological Museum in Zagreb)

1500. iz Novoga (Triptih iz Novog Vinodolskog,³¹ inv. br. 2454, red. br. 1 - 3) priložene su fotografije snimljene u tijeku restauratorskog postupka (rekonstruiranje preparacije). Ti materijali dočaravaju raznolikost i složenost problema s kojima je Goglia bio suočen, a koji su u njegovim bilježnicama najčešće sumarno izneseni. Premda se ne može sa sigurnošću reći je li Narodni muzej, odnosno Goglia, vodio sustavnu fotografsku dokumentaciju

.....
31 Triptih kapele sv. Fabijana i Sebastijana prenesen je 1917. godine u Arheološki odjel Narodnog muzeja posredovanjem konzervatorske službe, jer mu je na terenu prijetilo uništenje (Horvat, A. [1978./1979.]: nav. dj, bilj. 23, 21-22.)

restauriranih umjetnina,³² fotografije iz ovoga dopisa značajne su jer bi mogle biti najranija fotografska dokumentacija restauratorskih zahvata na slikama u Hrvatskoj.³³

U nastavku dopisa iz kolovoza 1918. godine izražava se zadovoljstvo Goglijinim radom i naglašava kako je nužno da se posao još brže nastavi. *Ovako, kako to ide sada, stvar napreduje preveć polako, pa bi trajalo jedan ljudski vijek, dok bi se sav posao svršio. Zato ovo ravnateljstvo u interesu bržega napredovanja posla moli kr. zamaljsku vladu, da bi profesora Ferdu Gogliu početkom naredne školske godine sasvim riješilo*

.....
32 Pogledamo li redne brojeve tih umjetnina u Goglijinoj posebnoj knjizi za Arheološki muzej, vidimo da je riječ o prvim slikama koje je preuzeo na restauriranje. Moguće je dakle da je Ravnateljstvo Arheološkog odjela dalo fotografirati samo te slike kako bi moglo ocijeniti uspješnost Goglijina rada.

33 U cjelokupnom fondu konzervatorske fotografije Fototeke kulturne baštine pohranjene u Ministarstva kulture RH nema sustavnog bilježenja stanja pokretne baštine tijekom restauratorskih zahvata. Tek mjestimično moguće su fotografije koje prikazuju npr. crkvenu plastiku i sl. izdvojene iz sakralnoga prostora u svrhu obnove ili pohrane (Grković, S., Pitanje o restauratorskoj fotodokumentaciji. Privatna poruka. [22. 8. 2012.]). Vezano uz povijest fotografiranja slika radi dokumentiranja njihova stanja, treba spomenuti da je Richard Redgrave, Umjetnički direktor Odjela za znanost i umjetnost, još 1857. godine dao načiniti fotografije nekoliko slika iz zbirke Sheepshanks, koja je tada bila predana Muzeju South Kensington (današnji Muzej Viktorije i Alberta). Redgrave je s pomoću fotografija želio pratiti 'razvoj' oštećenja, poput širenja pukotina na slikama. Fotografiranje slika u Muzeju South Kensington nastavljeno je između 1860. i 1862. godine. Između 1857. i 1879. godine Redgrave je dokumentirao (opisao i fotografirao) slike iz zbirke engleske kraljice. Vidi: Brooks, H. B. (1999.), *Practical Developments in English Easel-Painting Conservation c. 1824-1968, from Written Sources* [doktorska disertacija], London, 56-59).

O fotografiji kao alatu za uspoređivanje stanja slike prije i poslije restauratorskoga zahvata pisao je Manfred Holyoake u priručniku *The Conservation of Pictures* iz 1870. godine: *Fotografije slika (...) od izravne su koristi u Restauriranju. U slučajevima poput onoga s portretom Richarda II., njihova vrijednost može svima postati jasna. S pomoću fotografije te slike koju je načinilo Društvo Arundel prije njezina nedavnoga čišćenja, šira javnost može prosuditi opseg preslikavanja kojemu je prije toga bila podvrgnuta; a njezina fotografija koja se sada izradi učinkovito će spriječiti da se slično beskrupulozno preslikavanje ponovi – jer će publika to moći uočiti.* Holyoake je smatrao da dobit od fotografiranja mogu uživati sve značajne slike, jer diseminacija njihovih fotografija drži javnost dobro upoznatom s njihovim stanjem u vrijeme kada su snimljene. Naglašava da su fotografije, kopije i grafike neprocjenjive kao materijalni svjedoci u slučaju da se umjetničko djelo ošteti ili uništi. Holyoake, M. [1870.], *The Conservation of Pictures*, London, 57-58.

Marko Špičić upozorilo me je da već u prvoj talijanskoj povelji o restauriranju (*Carta di restaura*) iz 1883. godine postoji odredba o fotografiranju spomenika, faza rada i dovršenog restauratorskog postupka, što je značajno, jer su i *Atenska* (1931.) i *Mletačka povelja* nastale pod utjecajem talijanske teorije restauriranja, koju je oblikovao Camillo Boito (1836. – 1914.). Premda se *Carta di restaura* bavi arhitektonskim spomenicima, njezin se utjecaj, zasigurno, osjetio u drugim područjima restauriranja. Vidi: Špičić, M. (2010.), *Nastanak teorije restauriranja Camilla Boita, Portal: Godišnjak Hrvatskog restauratorskog zavoda*, 1: 63-72, Zagreb, 69.

Max Dörner, slikar i profesor na Akademiji lijepih umjetnosti u Münchenu, u svojem kapitalnom djelu *Malmaterial und seine Behandlung im Bilde*, tiskanom prvi put u Münchenu 1921. godine, piše: *Fotografija snimljena prije, za vrijeme i nakon procesa restauracije, kada su u pitanju vrijedni radovi, vrlo je nužan i važan dokument.* (Dörner, M. [1984.], *The Materials of the Artist and Their Use in Painting: With Notes on the Techniques of the Old Masters*, San Diego, 377.)

Prva „Međunarodna konferencija za proučavanje znanstvenih metoda ispitivanja i očuvanja umjetničkih djela“ („International Conference for the Study of Scientific Methods for the Examination and Preservation of Works of Art“), održana u Rimu 1930. godine, potakla je restauratore da odrede modalitete dokumentiranja. (Vidi: Brooks, H. B.: nav. dj., 63.) Nakon konferencije odlučeno je da će se izraditi priručnik za konzerviranje i restauriranje slika. *The Manuel de la Conservation et restauration des Tableaux* objavljen je 1939. godine, a godinu dana poslije pojavilo se englesko izdanje (*Manual on the Conservation and Restoration of Paintings*). Fotografiranje se u priručniku spominje kao jedna od metoda istraživanja slika. Spominje se i fotografiranje UV fluorescencije laka. Preporuka je autorâ da se fotografski dokumentiraju različite faze procesa čišćenja, osobito izgled slike nakon čišćenja. (*Manual on the Conservation and Restoration of Paintings*, London, 1997. [re-izdanje], London, 34-35, 45, 182.)

Godine 1964. obveza vođenja restauratorske dokumentacije propisana je člankom 16. *Mletačke povelje*.

službe na srednjoj školi te ga dodijelila na službovanje ovome muzejskom odjelu. Kada bi on bio posvema riješen školskih briga, mogao bi ipak svršiti godimice do 30 komada slika. Slijedom te molbe, Gogle je u rujnu razriješen nastavnih obaveza u školskoj godini 1918./1919.³⁴ Budući da mu u školi nisu mogli pronaći zamjenu, nije mogao odmah biti dodijeljen Narodnom muzeju.³⁵ To se dogodilo tek iduće, 1919. godine.³⁶

Pitanje Goglijina namještenja pri Arheološko-historičkom odjelu Narodnog muzeja ponovno je aktualizirano 1925. godine. Po svemu sudeći, upravi škole smetalo je što je Gogle i dalje držao nastavu na Višoj školi za umjetnost i umjetni obrt pa je vraćen na mjesto nastavnika u Kraljevskoj I. realnoj gimnaziji. Arheolog i muzealac Viktor Hoffiller (sl. 13), koji je naslijedio Brunšmida na mjestu ravnatelja Arheološko-historičkog odjela, ali i na fakultetu, oštro je prosvjedovao kod ministra, ističući da je Gogle jedini čovjek u državi kojemu se može povjeriti stručna restauracija, jer je on i *kemičar i slikar*. Hoffiller je smatrao da je Gogle u srednjoj školi deplasiran i nepotreban, dok je muzeju od velike koristi. *Sasvim je u redu, zaključio je, da si je pridržao časove u umjetničkoj akademiji, jer on tamo predaje kemičku tehnologiju, a u toj je on stručni specijalista, koji se ne da nadomjestiti.*³⁷ Ministar je uzeo u obzir Hoffillerove argumente i Gogliu ponovno dodijelio Narodnom muzeju.³⁸

.....
34 AMZ-AM, Gogle, Br. 26.803/1918., Gogle Ferdo, profesor, odriješnje od obučavanja u srednjoj školi 1918./1919., 14. rujna 1918. [Dopis Odjela za bogoštovlje i nastavu Zemaljske vlade Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije upućen ravnateljstvu Kraljevske I. realne gimnazije u Zagrebu]

U dopisu istog odjela iz travnja 1919. godine stoji: *Savezno sa ovdašnjim otpisom od 14. rujna 1918. broj 26803 priopćuje se tom ravnateljstvu, da se prof. Ferdo Gogle rješava i dalje do ovdašnje posebne odredbe obučavanja u srednjoj školi uz obavezu, da se i dalje intenzivno bavi restauracijom slika u arheološko-historičkom odjelu narodnog muzeja.* (AMZ-AM, Gogle, Br. 11204/1919., Gogle Ferdo, profesor, riješen obučavanja u srednjoj školi, 26. travnja 1919. [Dopis Odjela za bogoštovlje i nastavu Zemaljske vlade Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije upućen ravnateljstvu Kraljevske I. realne gimnazije u Zagrebu.]

35 AMZ-AM, Gogle, Br. 23.519/1918., Gogle Ferdo, prof, molba za odrješnje od službe u srednjoj školi, 3. rujna 1918. [Dopis Odjela za bogoštovlje i nastavu Zemaljske vlade Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije upućen ravnateljstvu Arheološkog odjela Narodnog muzeja.]

36 Dana 11. siječnja 1919., ispod Brunšmidova pisma iz kolovoza 1918. godine dopisano je sljedeće: *Ovo je ravnateljstvo svojim opširno obrazloženim izvještajem (...) zamolilo, da se prof. Ferdo Gogle riješi službovanja u srednjoj školi, kako bi se sasvim mogao posvetiti popravljivanju uljenih slika u ovom muzeju, koje se nalaze u veoma trošnom stanju. (...) Kr. zemaljska vlada odgovorila je (...) da se prof. Gogle 'zasada' ne može riješiti službovanja na srednjoj školi (...) Kratko vrijeme iza toga ipak je prof. Gogle dopisom br. 26. 803/918 riješen službovanja u srednjoj školi, te mu je ovo ravnateljstvo odmah predalo oveći broj slika na popravak.* (AMZ-AM, Gogle, Br. 52/1918 – Gogle Ferdo, profesor, prijedlog za dodjeljenje narodnom muzeju, 14. kolovoza 1918. [Dopis upućen Odjelu za bogoštovlje i nastavu Zemaljske vlade Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.]

Potvrdu o Goglijinu prelasku u Narodni muzej 1919. godine nalazimo i u pismu koje je 1925. godine upućeno Ministarstvu prosvjete u Beogradu: *U ovom se je muzeju tečajem godina nakupilo velik broj uljenih slika, naročito portreta, koje su bile oštećene, tako da ih je trebalo restaurirati, da ne propadnu. Za taj je posao počam od g. 1919. Kr. zemaljska vlada dodijelila ovome muzeju na službovanje profesora prve realne gimnazije zagrebačke Ferda Gogle, koji je dosada popravio velik broj slika, ali ih imade još, tako da će još biti koju godinu posla.* [AMZ-AM, Gogle, Br. 60/1925., 25. travnja 1925. (Dopis upućen Ministarstvu prosvjete, Odjeljenju za srednju nastavu u Beogradu).]

37 AMZ-AM, Gogle, Br. 93/1925, Gogle Ferdo, srednjoškolski profesor, molba za ponovno dodjeljenje muzeju, 7. srpnja 1925.

38 AMZ-AM, Gogle, Br. 8.050/1925, Gogle Ferdo, profesor; dodjeljenje, 20. studenoga 1925. [Odgovor Prosvjetnog odjeljenja Velikog župana zagrebačke oblasti.]

Goglia je u toj ustanovi radio do umirovljenja. Posljednji dokument u njegovu radnom dosjeu jest odluka o šestomjesečnom bolovanju iz 1931. godine.³⁹ Šestomjesečno mu je bolovanje bilo odobreno i u prosincu 1930. godine, što znači da je u kontinuitetu bio odsutan godinu dana.⁴⁰ Premda je bio na bolovanju, povremeno je restaurirao slike iz fundusa Arheološko-historičkog odjela. Radio je i za privatne naručitelje, ali u manjoj mjeri.⁴¹ Godine 1931. restaurirao je jednu sliku za Strossmayerovu galeriju.⁴² Nekoliko godina prije smrti – umro je 1943. – restaurirao je još četiri slike za Arheološko-historički odjel.⁴³

KONTINUIRANO STRUČNO USAVRŠAVANJE

Prije nego što je počeo restaurirati slike iz fundusa Narodnog muzeja u Zagrebu, Goglia je u dva navrata boravio u Austriji na stručnom usavršavanju. Ravnatelj Arheološkog odjela Brunšmid u lipnju 1916. godine sastavio mu je pismo preporuke za Beč,⁴⁴ a početkom srpnja 1917. godine za Graz.⁴⁵

U Goglijinu radnom dosjeu nalazimo dva pisma preporuke za studijska putovanja u Njemačku: jedno iz srpnja 1922.⁴⁶, a drugo iz srpnja 1923.⁴⁷ godine. Wyrubal navodi da je Goglia tih godina boravio u Münchenu, kod profesora Klingena, restauratora.⁴⁸

Početkom lipnja 1924., novi ravnatelj Arheološko-historičkog odjela Hoffiller sastavio je Gogliji pismo preporuke za posjet talijanskim umjetničkim ustanovama, kako bi se usavršio u restauriranju slika.⁴⁹ Od Podtajništva za starine i

13 Viktor Hoffler (arhiv Arheološkog muzeja u Zagrebu)

Viktor Hoffler (archives of the Archaeological Museum in Zagreb)

lijepje umjetnosti talijanskog Ministarstva javne naobrazbe zatražio je da se Gogliji izda iskaznica za besplatan obilazak spomenika te ulazak u muzeje i galerije.⁵⁰ Moguće je da je Goglijin posjet talijanskim institutima bio dio duljega studijskog putovanja, jer mu je sredinom istoga mjeseca ravnatelj sastavio molbu za izdavanje putovnice za vrijeme od pol godine za Italiju, Austriju, Njemačku i Česku.⁵¹ Goglia je Italiju ponovno posjetio 1925. godine.⁵² Premda se ne može sa sigurnošću reći tko je financirao njegova putovanja, iz jednoga Hoffillero-va dopisa može se zaključiti da je putovao o vlastitu trošku.⁵³

U ljeto 1927. godine Goglia je otputovao u Njemačku, gdje je razgledao muzeje i zbirke kako bi se upoznao s konzervatorsko-restauratorskim problemima. Hoffiller mu je i taj put napisao pismo preporuke.⁵⁴

U srpnju 1929. Hoffiller je Goglii potpisao odobrenje za izdavanje putovnice.⁵⁵ Godine 1930. izdana mu je putovnica za putovanje u Italiju.⁵⁶ Krajem lipnja Hoffiller mu je dao suglasnost za izdavanje putovnice radi višekratnih posjeta inozemstvu. U dopisu je naveo da Goglia „putuje u

39 AMZ-AM, Goglia, Br. 49.521/1931, Goglia Ferdo, profesor odobrenje bolovanja, 11. srpnja 1931. [Prijepis dopisa Prosvjetnog odjeljenja Kr. banske uprave Šavske banovine u Zagrebu direktoru Državne muške učiteljske škole u Zagrebu. U dopisu se navodi da je Goglia profesor Učiteljske škole, na radu u Arheološkom muzeju u Zagrebu.]; AMZ-AM, Goglia, Br. 467, Goglia Ferdo, bolovanje 11/6 – 11/12 dozvoljeno, 6. rujna 1931.

40 AMZ-AM, Goglia, [Dopis Ministarstva prosvjete upućen direktoru Učiteljske škole u Zagrebu u kojem se obavještava da je Gogliji odobreno 6 mjeseci bolovanja, od 11. prosinca 1930. do 11. lipnja 1931.], 18. ožujka 1931.

41 Od 25. studenoga do 21. prosinca 1930. radio je na jednoj slici u privatnom vlasništvu (HRZ-AZ, Goglia, Bilježnica br. 4, 851–1250, red. br. 1141. Krajobraz: Trg u južnom Tirolu? [preuzeo: 25. studenoga 1930., predao: 21. prosinca 1930.]). Početkom prosinca 1930. godine uzeo je na restauriranje još dvije slike privatnoga vlasnika (HRZ-AZ, Goglia, Bilježnica br. 4, 851 – 1250, red. br. 1142-1143 / Jeleni. Srne. [preuzeo: 9. prosinca 1930., predao: 23. veljače 1931.]).

42 SG-A, 531:ZAG 106 SG 106, Restaurator Goglia: Kat. IV.106, /108. Vincenzo di Biaggio /Catena/ oko 1470 - 1531. Mletačka šk. Bogorodica s malim Isusom i četiri sveca/ [Sliku je vratio 23. lipnja 1931.]

43 HRZ-AZ, Goglia, Bilježnica br. 5, 1934-1941., 1251-1390 (red. br. 1375-1376, 1378-1379).

44 AMZ-AM, Goglia, Br. 54/1916, Goglia Ferdinand, profesor, Preporučno pismo za Beč, 28. lipnja 1916.

45 AMZ-AM, Goglia, Br. 64/1917, Goglia Ferdinand, profesor, preporučno pismo za Graz, 2. srpnja 1917.

46 AMZ-AM, Goglia, Nr. 44./1922., 6. srpnja 1922. [Pismo preporuke za Njemačku.]

47 AMZ-AM, Goglia, Br. 15/1923, Preporučno pismo prof. Goglia za put u Njemačku, 6. srpnja 1923.

48 Wyrubal, Z. (1951.): nav. dij., bilj. 2, 67.

49 *Il Signor Ferdinando Goglia (...) si porta all' epoca delle prossime vacanze in Italia coll' intenzione di fare degli studi di perfezionamento nella restaurazione dei dipinti, e per tale scopo desidera visitare alcuni Istituti delle Belle Arti.* (AMZ-AM, Goglia, Br. 28/1924, Goglia Ferdo prof. preporuka na Direzioni di Istituti delle Belle Arti, 2. lipnja 1924.) Na tome dokumentu nedostaje Hoffillero-ov potpis, no znamo da je on tada bio ravnatelj Arheološkog odjela, jer se kao ravnatelj potpisuje na dokumentu od 16. lipnja 1924. Wyrubal, Z. (1951.): nav. dij., bilj. 2, 67.

50 *Si prega lo sottosegretario di rilasciargli una tessera personale di libero ingresso nei regi musei gallerie e monumenti.* (AMZ-AM, Goglia, Br. 29/1924, Goglia Ferdo, Molba za tesseru za talij. državne zbirke /Al ministero della pubblica istruzione, sottosegretario per le antichità e le belle arti/, 16. lipnja 1924.)

51 AMZ-AM, Goglia, Br. 25/1924, Goglia Ferdo prof. putnica za inozemstvo, 15. lipnja 1924.

52 AMZ-AM, Goglia, No. 46/1925, Pismo preporuke za Italiju, 26. ožujka 1925.

53 *Kako je profesor Goglia svom poslu vanredno vješt, pa je na svoj trošak i mnogo putovao, da se u njem što bolje usavrši, to potpisani moli, da prof. Goglia ostane i dalje dodjeljen ovome muzeju za restauraciju slika.* (AMZ-AM, Goglia, Br. 60/1925., 25. travnja 1925. [Dopis upućen Ministarstvu prosvjete, Odjeljenju za srednju nastavu u Beogradu.]

54 Dokument je zanimljiv jer se u njemu napominje da je Goglia, osim toga što predaje na Akademiji likovnih umjetnosti i radi u Narodnom muzeju, restaurator Strossmayerove galerije (AMZ-AM, Goglia, Br. ur. zapisnika: 194, Goglia Ferdo, profesor, preporuka za njemačke muzeje, 7. srpnja 1927.)

55 AMZ-AM, Goglia, Br. 180/1929, Goglia Ferdo, dozvola izdanja putovnice, 6. srpnja 1929.

56 AMZ-AM, Goglia, Br. 80/1930, Goglia Ferdo, profesor, dozvola boravka u Italiji, 2. travnja 1930.

14 Don Frane Bulić
(fototeka Leksikografskog zavoda „Miroslav Krleža“)
Don Frane Bulić
(photo archives of the Lexicographic Institute “Miroslav Krleža”)

inostranstvo, naročito u Švicarsku, da prouči uređenja muzeja i galerija i slike.⁵⁷

SURADNJA S DALMATINSKIM KONZERVATORIMA

Pored restauriranja slika iz Narodnog muzeja u Zagrebu, Gogle je dosta radio za privatne naručitelje, a sredinom dvadesetih godina prošloga stoljeća počeo je raditi i za Strossmayerovu galeriju. Njegovi poslovi, međutim, nisu bili ograničeni samo na Zagreb; pozivi za suradnju stizali su i iz Dalmacije.⁵⁸

Don Frane Bulić, ravnatelj Pokrajinskog konzervatorskog ureda za Dalmaciju (sl. 14), u rujnu 1924. godine pozvao je Gogleu da pregleda neke slike koje je trebalo restaurirati. U molbi koju je Gogle 1926. godine uputio Ministarstvu prosvjete piše: „Svojim dopisom od 4. rujna 1924., 10. listopada 1924. i 11. rujna 1925. pozvao me je konzervatorski ured za Dalmaciju, da pregledam stare slike, koje bi trebalo restaurirati. Osim toga već me nekoliko puta predstojnik toga ureda Dr Frane Bulić lično pozvao, da dodjem i pregledam te slike. Radi nastupa učiteljske službe nisam mogao da podjem u Dalmaciju u septembru i oktobru prošle godine, kako je dogovoreno bilo. Sada bi mi prilike dopustile, da proputujem Dalmaciju i pregledam sve vrijedne stare slike, pa da utvrdim stanje u kojem se one nalaze i odredim, koliko bi kojoj trebalo popravka. Zato molim Ministarstvo Prosvjete

57 AMZ-AM, Gogle, Br. 131, Gogle Ferdo, profesor, putovanje u inostranstvo, 25. lipnja 1930.

58 Budući da su u ovome radu korišteni uglavnom arhivski izvori Arheološkog muzeja u Zagrebu i Hrvatskog restauratorskog zavoda, ovo nije ni cjelovit ni sveobuhvatan prikaz Goglejine suradnje s dalmatinskim konzervatorima.

*da mi podijeli dopust od 22. marta da 17. aprila o. g.*⁵⁹ Gogle je u navedenom razdoblju boravio u Dalmaciji,⁶⁰ i to o vlastitu trošku. Premda je njegovo putovanje bilo *skroz privatne naravi, služi uglavnom za njegovu vlastitu informaciju*, Hoffiller je uputio molbu Arheološkom muzeju u Splitu, tražeći da se Gogleji osigura potpora i pokažu najvažnije umjetnine. Pritom je naglasio da Gogle *ne reflektira ni na kakav posao, jer je poslom preopterećen, nego će rado biti savjetom na ruku svakom, tko bi radio na sačuvanju dalmatinskih spomenika*.⁶¹

Suradnja s dalmatinskim konzervatorima nastavila se pa je, primjerice, u studenome 1928. Gogle zamolio Ljubo Karamana da mu izradi neke fotografije.⁶² U travnju 1930. godine Gogle je boravio u Šibeniku, Hvaru i Omišu.⁶³ U rujnu 1930. godine posjetio je Rab,⁶⁴ a iste godine ponovno je posjetio Split.⁶⁵

ZAKLJUČAK

Ferdo Gogle je posjedovao sve osobine restauratorsku stručnjaka: bio je vrstan poznavatelj slikarske tehnologije, studij kemije omogućio mu je razumijevanje složenih mehanizama propadanja umjetnina, a afinitet prema slikarstvu gajio je još od mladosti. Zbog svega toga njegov je rad bio izrazito cijenjen. Za povijest očuvanja kulturne baštine u Hrvatskoj bitne su dvije stvari: to što je bio prvi muzejski restaurator i što je sustavno dokumentirao svoje restauratorske zahvate, desetljećima prije nego što je dokumentiranje postala obveza propisana međunarodnim dokumentom.

Dokumenti iz njegova radnog dosjea daju uvid u početak njegove suradnje s Arheološkim – poslije

59 AMZ-AM, Gogle, iz spisa br. 30/1926. – Molba u kojoj Ferdo Gogle od Ministarstva prosvjete u Beogradu traži dopust u svrhu pregledavanja starih slika u Dalmaciji, 24. veljače 1926. Rukopis.

60 AMZ-AM, Gogle, Br. 30/1926., Gogle Ferdo, profesor, dodijeljen narodnom muzeju, molba za dopust u naučne svrhe, 24. veljače 1926. [Dopis Arheološko-historijskog odjela upućen Ministarstvu prosvjete u Beogradu.]

61 AMZ-AM, Gogle, Br. 22.388/1 [Iz spisa br. 30/1926.], Gogle Ferdo, odsustvo, 9. ožujka 1926. [Dopis upućen Ravnateljstvu Arheološkog muzeja u Splitu.]

O Goglejinoj suradnji s Konzervatorijalnim uredom za Dalmaciju vidi: Unković, I. N. (2011.): O restauriranju pokretnih umjetnina u Dalmaciji pod vodstvom Ljube Karamana, *Radovi instituta za povijest umjetnosti*, 35: 269-276, Zagreb, str. 269-271. Autorica u tekstu donosi nekoliko vrijednih podataka: Konzervatorijalni ured za Dalmaciju pribavio je 1925. godine novac za Goglejin dolazak uz pomoć starješina samostana u Karinu, Medvidi, Šibeniku, Splitu, Hvaru, Jelsi, Lopudu i Dubrovniku. Suradnja s Gogleom obustavljena je u rujnu 1925. godine, kada je on vraćen na mjesto nastavnika u Kraljevskoj I. realnoj gimnaziji. Ljubo Karaman tada je zamolio Franceca Stelëa da mu pomogne pri rješavanju problema restauratora. Karaman je preko Stelëa uspostavio suradnju sa slikarom i restauratorom Matejom Sternenom. Početkom travnja 1926. godine, neposredno prije Sternenova dolaska u Dalmaciju, Gogle se javio Konzervatorijalnom uredu za Dalmaciju. Bulić i Karaman obavijestili su ga da su uznapredovali pregovori sa Sternenom. Arheološko-historijski odjel uputio je nakon toga dopis splitskim konzervatorima u kojemu, jednako kao u dokumentu poslanom ravnateljstvu Arheološkog muzeja u Splitu, napominje da Gogle dolazi o osobnom trošku i da ne pretendira na nove poslove. (Zahvaljujem Goranu Nikšiću što me je upozorio na ovaj članak.)

62 AMZ-AM, Gogle, Br. ur. zapisnika: 223, Gogle Ferdo, Zagreb, da si izabere, koje reprodukcije dalmatinskih slika hoće da ima, 16. studenoga 1925.

63 HRZ-AZ, Gogle, Dalmatinske slike (Šibenik, Hvar, Omiš), 12. – 22. travnja 1930. [Mala bilježnica br. 2.]

64 HRZ-AZ, Gogle, Dalmatinske slike (Rab), 21. – 27. rujna 1930. [Mala bilježnica br. 3.]

65 HRZ-AZ, Gogle, Split (Sv. Frane, Poljud, Katedrala, Župni ured. Grad. arhiv), 1930. [Mala bilježnica br. 5. Na koricama male bilježnice br. 4 piše: *Split (rukopis za br 5)*.]

Arheološko-historičkim – odjelom Narodnog muzeja u Zagrebu, ustanovom u kojoj je, uz nekoliko prekida, radio do umirovljenja, restauriravši više od dvije stotine slika. Te se umjetnine danas nalaze u Hrvatskome povijesnom muzeju, instituciji koja je, uz Arheološki muzej u Zagrebu i Hrvatski prirodoslovni muzej, jedan od sljednika Narodnog muzeja.

Vrlo je bitna spoznaja da su upravitelji Arheološkog odjela Narodnog muzeja, a riječ je o istaknutim ličnostima toga vremena (Brunšmid, Hoffiler), zdušno podupirali Goglijino stručno usavršavanje, svjesni da je educirana radna snaga jedino jamstvo za uspješno očuvanje nacionalnoga kulturnog blaga. Goglijini studijski posjeti Austriji, Italiji, Njemačkoj, Švicarskoj i Češkoj, te obilazak tamošnjih muzeja i galerija te upoznavanje rada drugih restauratora, omogućili su mu da razvije i usavrši svoju restauratorsku praksu. Podaci o suradnji s dalmatinskim konzervatorima (Bulić, Karaman) upućuju na to da

Goglijin značaj nadilazi lokalne okvire, što otvara prostor za buduća istraživanja.

ZAHVALA

Zahvaljujem dr. sc. Ivanu Mirniku iz Arheološkog muzeja u Zagrebu što me je upozorio na postojanje radnog dosjea Ferde Gogle, te Ani Solter, voditeljici Odjela za dokumentaciju istoga muzeja, na skeniranju slikovne dokumentarne građe. Osobito sam zahvalna dr. sc. Marini Bregovac-Pisk, voditeljici Zbirke slika, grafika i skulptura Hrvatskoga povijesnoga muzeja, i dr. sc. Dubravki Peić-Čaldarović, koja u toj ustanovi vodi Dokumentarnu zbirku II, na pomoći u istraživanju povijesti zbirke slika Narodnog muzeja u Zagrebu. Zahvale također upućujem Zrinki Panjkoti, voditeljici Fototeke Leksikografskog zavoda „Miroslav Krleža“.

Summary

CONTRIBUTION TO THE KNOWLEDGE OF THE ACTIVITIES OF FERDE GOGLIE, RESTORER IN THE ARCHAEOLOGICAL DEPARTMENT OF THE NATIONAL MUSEUM IN ZAGREB

After having been a chemistry professor for a number of years in the First Royal general programme secondary school in Zagreb, prof. Ferdo Goglia (1869-1943) was appointed restorer in the Archaeological Department of the National Museum in Zagreb. Parallel with work at the school and museum he taught chemistry and technology at the College of Art and Crafts in Zagreb, the present day Academy of Fine Arts.

Goglia acquired his education in the field of restoration abroad and began restoring paintings on the eve of World War I. Up to that time the majority of works of art were sent to Vienna, Budapest, Italy and even Paris for restoration. Occasionally some domestic painters engaged in the restoration of paintings. Two things are important in the history of the preservation of Croatian cultural heritage: the fact that Goglia was the first museum restorer and that he systematically documented his restoration work.

This paper deals with Goglia's professional activities and specialized studies within the Archaeological Department (from 1918 Archaeological-Historical Department) of the National Museum in Zagreb. Documents from Goglia's work documentation were used as a source. These materials are kept in the archives of Archaeological Museum in Zagreb, one of the successors of the Zagreb National Museum. (The National Museum ceased to exist in 1940

when owing to a Decree on Museums and Galleries issued by the Autonomous Banovina of Croatia by which its departments became independent/national/museums).

The documents from Goglia's work documentation encompass the period from 1916 to 1931. During that period Goglia restored 227 paintings from the collection of the Archaeological Department (from 1918 Archaeological-Historical Department), mainly portraits. Today, the collection is in the Croatian Historical Museum, another successor of the National Museum.

Goglia's work was highly respected and the directors of the Archaeological (Archaeological-Historical) Department – archaeologist and university professor Josip Brunšmid and Viktor Hoffiler, prominent figures of cultural life of that time – ardently supported his further specialized training. Study visits to Austria, Italy, Germany and Switzerland, visits to museums and galleries and acquainting himself with the work of their restorers enabled Goglia to develop and enhance his restoration methods.

In addition to restoring paintings from the National Museum, Goglia also frequently worked for private owners. In the mid 1920's he began working for the Strossmayer Gallery in Zagreb and cooperated with Dalmatian conservationists (Don Frane Bulić and Ljubo Karaman).